

מידה של תבונה להימלך בעוד מועד - ולחזור!
- זהו פשר השיר "חזקוני מעט": "הה, מה
היה לי, / כי עצבו עיניים? / - האם כשילתי
כבר? לא כלום. / רק תאמצוני מעט - חזק יותר
אקום."

עקריאת "השירים והפואמות", שנכתבו
מתחילת שנות העשרים ועד תחילת 1982, שוב
מתייצבות לפנינו אותן דמויות צעירים וצעירות
מקהילות אוקראינה ורוסיה אשר עימם עבדו
בני קבוצתי מגאליציה בסלילת כבישים ובבני
אות של בתיאבן. ביחוד זכורה לי קבוצת הבחר
ריס בימי גדודי העבודה בירושלים, שלאחר
שעות העבודה ובשבתות היו מהלכים בצוותא
ועדיין חובשים מיגבעותיהם השחורות רחבות
השוליים שהביאו עימם מבתי הוריהם, ושמותי
הם צילצלו באזנינו בצליל מיוחד, כמו אברא-
שה, סיומה, ליובה, איצ'קה. הם ושמותם משר
קעים היו בלטינפשי אישיים ובהיפושאי אמונה
יהודית וכלל-אנושית. ברובם נראו כחבריו המי
זוהים של המשורר הצעיר דאז אברהם שלוני
סקי אשר עמד אותם לעמלכפיים חלוצי וליציר
רה רוחנית חדשנית בספרות העברית. אמנם
מאבק של ניגודים היה זה, אבל רק הוא עשוי
היה להעניק פורקן קיומי ביחסי הגומלין שבין
האידיאה וההגשמה שבכנין ארץ-ישראל בשביל
אומה עתיקה ומתקדמת כאחת. דומה עלי כי
ליובה אלמי אחד מאותה קבוצה היה, מן הרא-
שונים שנתן אז ביטוי של שירה סובייקטיבית
ל"עמל" ול"בית" ב"מולדת" מתוך ראיית ה
קושי שבהוויית פרולטריון העושה בעבודה
עברית בתנאים ירודים, וגם מסב לשונו לעב-
רית של יום בדיבור ובהגות - לקראת יציר
רתו של סגנון חדש בחכרה ובתרכות.

ועתה, במבט לאחור, מה היה מקומו של
ליובה אלמי בתחילת דרכם של משוררי העלייה
השלישית? במבוא לאסיפת השירים שלפנינו
כותב דב סדן כי "ראוי שנחזיר עצמנו לאותה
שעה רחוקה, שכל שחי בה וחי אותה יודע, כי
היתה זו כסברה, כי השעה שעת מולד חדש
לשירה וכדרך הרגילות של העמדת מולדים
כאלה על שלישיות, נהג הדיבור הרווח להעמיד
על שלישיה גם עתה: אורי צבי גרינברג, אבר
הם שלונסקי, יצחק למדן; ובהיראות כוכב חד
דש, בין מאורו גדול יותר ובין מאורו קטן יותר,
היה כמוזמן להיות בן-ליווייה לאחד מן השלי
שיה; אך מי שלא נמשך לאותה החלוקה, שהיה
בה הרבה שיגרה ולא מעט שרירות, ידע חלוקה
אחרת, שגם היא נהגה מנין של שלישיה, אך
צידוקה היה בהכחנה דקה אף ממשית יותר:
אברהם שלונסקי - אלכסנדר פן - ליובה אלמי."
אמנם, מכחינת התכנים של שירה חדשנית
במגמות סוציאליות נועזות, שירה אשר בימים
ההם שאבה עיקר כוחה בהכעת רעיונות פיר
טיים בעקבות משורריה המובהקים של מהפכת
אוקטובר ברוסיה הבולשוויקית - מכחינה זו
ניתן בדרך כלל לצרף את המשוררים בשלישיה
האחרונה אם כי לפי סדר הזמנים קדם ליובה
אלמי בהרבה לאלכסנדר פן, הן בעלייה לארץ
והן בפירסום שירים (מכחינה כרונולוגית פן
אינו נמנה עם הבאים בעלייה השלישית).
ואולם מכל הבחינות אין להוציא מכאן את אורי
צבי גרינברג, שביטא בשירתו את המהפכה
העברית של שבט-החלוצים בדמות העמלים
בערי הארץ ובהתיישבות העובדת ואשר הגדיר
לראשונה את המושג פועל-פיטון, בכותבו:
"פרולטארים בישראל קראוני להיות פייטנם";
מי שביטא מכאובם של "החוצנים ככה" וחזר
ושר: "נקראתי לסעודת עניים, ואבוא! / לא פת

תיירים-ציונים / מניירורק, מלודו' / כל אחד
במכונת / במשקפייאבק / וראה מכנסי הקצ
רים, כשרי הסומק / ומישש בידו שרירי הגלויים
- - ויצלם. / וערבה סעודתו הערב". אבל תייר
ציוני זה כשנוכר כי בן שלו עיניו למרחקים -
"ופחד, פן תדבק בו מחלה ציונית, / והיה לי
'חלוץ'... / ומצא הקופסה התכלת-הלכנה / ר
זרק לתוכה מטבע כשרה, וקישקש מעדנות:
/ צדקה תציל ממות'."

ליובה אלמי

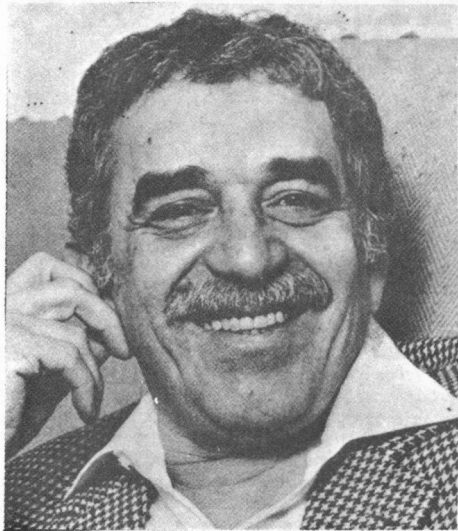
שיר זה, "הנודד", שנתפרסם תחילה בשנת
תרפ"ד בכתב-העת הספרותי "הדים" שבעריכת
אשר ברש ויעקב רבינוביץ, רוחו ומשמעותו
האקטואלית האזונית שרירים וקיימים עד
היום הוה, וביחוד עולה שוועתו עם כאב-הידיעה
שתייר ציוני מניירורק אפשר עשוי לבוא לכי
קור קצר בארץ-ישראל, בעוד התייר הציוני מי
לדו' זה מכבר ניספה עם המיליונים של יהדות
אירופה. מוטיב אירוני שהפך למאקאברי.
ספרו של אלמי, על שמונת המדורים שבו,
מעורר המיית-נפש. כאן מובע עולם פיזי לא-
בלבד של הווייה חברתית מהפכנית, אלא גם
הווייה אישית של אחד צעיר אשר קם מתוכה
להביא תיקון לעצמו ולחיי עמו. עוד מצויים
בינינו יחידים הווכרים חדות התהוותו של
עולם זה מתוך הקושי והסכל בשנות רעב ומח
לה, בימי יגון ושכול. אין זאת אלא מין נשמה
יתירה שניתנה לאותם בחורים וכחורות שעלו
ארצה עם המשורר ליובה אלמי. ליחפנים ולה
זויים אלה נרמזו כאילו ממרומים, כי הם היסוד
שבביל הבאים אחריהם, ועל כן הלכישו תוגה
ב"בגד של מלכות", עמסו אכנים שחצבו, וכר
חבי הארץ צעדו ואמרו: "התדעו אנכי-הגואל".
כי היתה "האמת פה גלויה / והדברים כה פשר
טים: / זורחה שמש ממרום, / עומד אחי הערום,
/ עומס אבן על גבו, / הולך, חחר ועומס - - וכ
ידו / עולמות, / מזלות, / מיליונים..." אפילו
אלה שליבם תרופה, שעזבו את חבריהם, נטשו
כל שהיה יקר כל-כך בחזון ובהגשמה של בנין
ארץ-ישראל - אפילו אלה, שם בנכר, ידעו היטב
מה משמעותה של מולדת המתחדשת בעמלם
של יוצאי-גלויות מכל חלקי העולם. ובעיקר
ידעו משמעות זו אלה שהגורל העניק להם

בקצבם המתפרק. אך המודעות אף היא הושי
גה "לעתים רחוקות משקיף עוד בבדידותו
העירומה שבמראת המקלחת המוכתמת ומחליק
על גודלו המדולדל, ורחש דקותיו כעריסה נעה
סביבו". ההופכת את חייו לחיים בעלי משמעות.
מטעם זה לא נמצא את החברה כחלק מגורמי
עיצובו של האדם. גורלו של הצייר המתוסכל
כפוי עליו על ידי האחר שבו, האנימה שלו.
גורל הקצין ואשתו כפויים עליהם בגין מעשה
מביש כפוי-גורל, וכן גורלה של הכת. תגובותיהם
זהות. העובדת הסוציאלית המופיעה פה ושם
אינה אלא אינסטרומנט בידי הגורל אך לא
מעצבת או משנה. האחות הפורצת לתוך גורל
האב יוצאת מעולמו. רק הבחור ב"בבחירה"
הכא מבחוח ממלא את תפקידו של הגורל
וכתוצאה מכך נשאר ומעצב את הסוף וההי
תחלה.

ובתאם לאופי מיתי זה של סיפוריה נקודת
התצפית של האני המספר. הוא אינו מספר על
גיבורים בשר ודם הנתונים לסיבתיות חברתית,
כלכלית או פסיכולוגית. הוא מספר על דמויות
שהן גיבורי מיתוס. נאמנותו אינה, ללשון הגי
בורים למחשבותיהם לרגשותיהם. הוא מספר
על הגורל ודרכו. ויותר מכך על המודעות
והרגשות האנושיים הממלאים תוכן אנושי
גורל זה.

פר השירים והפואמות של ליובה אלמי,
שיצא זה מקרוב הודות להתעניינותם ול-
סיועם של כמה אישים ומוסדות, יש בו משום
הפתעה בנופי הספרות העברית של ימינו. ספר
זה מעורר בנו את הצורך להסב פנים ולהתכונן
מחדש בעבר של התרומות הווייה ארץ-ישראלית
מלפני שישים שנה ומעלה, הלא היא הווייתם
הנסערת של חלוצי העלייה השלישית. אותם
צעירים וצעירות, בעיקר מפולניה ומרוסיה,
שנתחברו בקבוצות ובפלוגות כדי להחיות את
שממות הארץ בעבודה וכחיים חברתיים משות-
פים, שביקשו ביטוי בשירה ובסיפור שיהא
מעוגן בצמידות לתמורה היסודית שחלה בחיי
היחיד והעם, אז לאחר מלחמת-העולם הראש
נה. - הרי זו תקופה של התחדשות משמעותית
בשירה העברית על אדמת ארץ-ישראל. ואולם
ליובה אלמי, עם כל להטו החלוצי, נדחף לבטא
בשיריו לא בלבד את מראות המציאות הקשה,
אלא למצוא קשר עימה באמצעי האירוניה החר
שפת גם את הלקוי ואת העוולה.
כבר בסימט הראשון שבספרנו, "הנודד",
מהדהדת סיסמת הכרתו של הצעיר היהודי:
"ואדע / הגיעה השעה. - / או נשלב הורעות
ונעמוד / הפנים ללבנה. / רגלינו היחפות תרק
ענה באדמה / ונזעק זעקה גדולה ומרה: / עם
ישראל חי!" - ואולם "בצאתי לחוצות / ומיהרו

גבריאל גארסיה מארקס

אר, לאחר שרכה האמן בורחס (שאי אפשר שלא להזכירו כאן, ולוא במשפט כללי אחד) הפך לשם־דבר אצל כל יודע ספר, לאחר שמארקס עצמו זכה בתהילה בשל "מאה שנים של כדר דות". כל אלה מבעבעים ברקע בשעה שקוראים ב"סופת שלכת".

ספר זה הוא בגדר נובלה לא־ארוכה, שרק בעקבית תכסים מר"לי ידוע - דפים עבים, אר תיות גדולות ופזורות, כריכה קשה - היא מק' בלת מימדים גדולים יותר. העלילה מתרחשת - כמוכן - במקונדו, אותה עיירה הבנויה מתרכר בת של ריאליה ופנטאזיה. הציר המרכזי של העלילה הוא הבאתו לקבורה של טיפוס משונה, רופא שהגיע לעיירה מאי־אן וחי בה בכדידות, חוכה ליחס עיין מצד תושבי העיירה. נקודת ההתחלה של הנובלה מציינת למעשה גם את סוף הפרשה: התאבדותו בתלייה של אותו בר־נש משונה. (אכן משונה. למשל: מאכלו הקבוע והיחיד הוא עשב המורחח במים). מנקודת זמן מאוחרת זו מתחילים להתבהר אט־אט חלק מפרטי הפרשה: כיצד הגיע ברנש תמהוני זה למקונדו; כיצד חי בעיירה, עם הגואחירה (כפ' רית אינדאנית) בלא שישאנה לו לאשה, כיצד סירב לטפל בפצועים והפך להיות שנוא על כל תושבי מקונדו; וכו' וכו'. כל אלה מסופרים מש' לוש נקודות תצפית מתחלפות. יש בנובלה שלוש דמויות אשר מספרות את אשר אירע: ה קולונל, שהוא איש בעל כבוד ועקרונות; בתו - שבעלה נעלם מזה שנים רבות; בנה של הבת, שהוא עדיין בגדר נער תמים. לכל אחת מדמר יות־מספרות אלה יש כמוכן זווית ראייה משלה, אך סדרי חשיבות משלה ואמות־מידה משלה. אך אף אחת מהן איננה יודעת באמת מיהו אותו ברנש מחר, רופא־אוכל־עשב זה, שבא למקונדו וחי בה בניזירות שנים כה רבות. משמע, ביסוד העלילה ישנה חידה, חו איננה נפתרת עד לסר פה של הנובלה. פרטים מתוספים, עדויות אח' דות שופכות אור חדש על אשר אירע במשך השנים - אך התעלומה הבסיסית נשאר בער נה. אולם, תהיה זו טעות להציג את הנובלה רק ברבדיה העלילתיים. דומה שמארקס בנובלה זו ניסה לשלב שני גורמים: עלילה והוויית־חיים של משפחה אחת, כלומר, הרובד העלילתי שתר אר לעיל העוסק ברופא המשונה, בחייו ובמותו, וברובד נוסף שבו אנו מתוודעים אל קטעים מהוויית־חיים במקונדו. כאן הגיבורים הם הד מויות־המספרות עצמן, שלכל אחת מהן יש ער לם משלו. חוויות ורצונות ותולדות.

במקונדו עצמה שולט החוס הכבד. מקונדו, אפופת־החוס, היא תערוכת של ריאליה ואגדה. קטע מהוויית החיים בה מתאר מארקס כך: "ברגע מסוים מתמצית העיססה עד תום. גם הפעילות החשאית, הזעירה, הכמוסה ביותר של החרקים פוסקת באותו רגע בדיוק; מהלך הטבע נעצר; הכריאה מתנוודדת על סף התהווה וכוהו והנשים קמות, מזילות ריר, עם פרח הכרית הר קומה על לחייהן, נחנקות מחמת החוס והשנ' אה; והן מהרהרות: 'עדיין יום רביעי במאקונ' דו'. אראז הן חחרות ומשתופפות בקר־זוויות, מחברות את החלום למציאות, ומגיעות לעמק' השווה זו עם זו, לארוג את הלחששים, כאילו היו סדין ענקי מחוטים שעובדו בצוותא על ידי כל נשות העיירה". אבל, גם במקונדו זו תחר שת הכראשית הולכת ונתעלמט שעה ש"חברות הבנגות" מביאה אליה את המדרניזציה. מדר' ניזציה זו היא, ככל הנראה, 'סופת השלכת'. שמה המטאפורי של הנובלה חחר פעמים אח' דות בגוף הסיפור, ותמיד במשמעות של שיבוש

לחם בידי, אלא שיר אדום!"; ומי שהביע התלהבות למהפכה הרוסית כמלמדת דרכי הגשמה כשביל המהפכה העברית, ואשר עמד בסאלוט נרעד לנוכח דמותו המסתלקת של ולאדימיר איליץ' לנין.

אין, איפוא, ספק כי בימים ההם חדרו תכניה וצליליה של שירת אצ'ג ונתמזגו כנפשם של משוררים כליובה אלמי והיו להם למופת, להשראת־יצירה. כך כתב אלמי שירי־עמל צלר לים ושירי־מולדת עצובים, מתוך תקווה לימים של הקלה, הרווחה. אלא שהגורל הוליד את המשורר לעזוב את הארץ - "וירחק לו שירי עם הרוח, / ונותריה לפתע / באמצע הלחן... / סתם ככה... / בפתח... - "הי, נפתולי דרכים! / הה, שערי קריות! / ברלין - / פריז - / וורשה - / צעדתי צעדו!"

אחר שנים, נדד אלמי ושר "על הרס עמי, / על שבר דורי", והיה כואב מאוד עם "פרטיו" נים" במרחקים הלוהטים להבריסקינים לשחיר טת ילדים.

עברו שנים עד שליובה אלמי חזר אל עולמו הנכון, אל ייחודו בהבעת השירה של חיי אדם יהודי בארץ־ישראל, ועד האסופה של "שירים ופואמות", פזורי רוח שנקבצו בידי בנו האוהב של המשורר וניתנו בספר גאה כל־כך. ואור זה שבכינסו היצירה, אף־על־פי שיש בו מן הזוהר של השקיעה, הריתו אורו המרוכז של היום כולו. בחינת: תהילתו של היום כפי הערב.

יצחק בן־מרדכי

הבדידות כמצב קיומי

גבריאל גארסיה מארקס, סופת שלכת מספרדית: ישעיהו אוסטרדין, הוצ' זמור רה ביתן - מוציאים לאור, 1982.

פרס נובל, שהוענק למארקס ב'82, ניתן לו כראש ובראשונה עבור הרומאן "מאה שנים של בדידות". ספריו האחרים של מארקס, אלה שנכתבו לפני וגם אחרי "מאה שנים של ב' דידות", אינם מגיעים לאיכותו ולעוצמתו של רומאן זה. זוהי כנראה המכשלה העומדת בפני סופר שבאחד מספריו הגיע לשיא יחיד במינו: הביקורת - במידה רכה של צדק - שופטת את כל ספריו האחרים על־פי אמות המידה שנקבעו בספר האחד. כתוצאה מכך מתגמדים גם ספרים טובים־למדי מאת אותו סופר, וכאלה הם פני הדברים באשר לכמה מספריו האחרים של מארקס. לגבי הקורא העברי, אפשר ופני הדב' רים ישתנו במקצת לכשתתורגם לעברית הנוכ' לה החדשה של מארקס, שתרגומה האנגלי ראה אור לפני זמן קצר בשם "Chronicle of a Dead Foretold". "סופת שלכת", שר אה אור אצלנו ב'1982, הוא למעשה סיפרו ה' מוקדם ביותר של מארקס, שהחל לכתוב ב' 1947, כהיותו כבן 19, וראה אור ב'1955. אל הקורא העברי מגיע איפוא הספר כ'30 שנה לאחר פירסומו הראשון. זאת לאחר שהסיפר רת הדרוס־אמריקנית כבשה לעצמה מעמד מפר